

AZ 1889. ÉVI RENDKIVÜLI EGYHÁZI FŐTANÁCS.

A múlt évben tartott egyh. főtanácsunk a házassági jogról s ezzel együtt a belső emberek választásáról és felelősségéről szóló törvényjavaslatokat az idő rövidege miatt a napirendről levevén, ezeknek tárgyalására rendkívüli főtanács tartását határozta meg, mely f. évi márt. 3—5 napjain tartatott meg.

A gyűlést főt. Ferencz József püspök ur nyitotta meg, megnyitó beszédében mindenek előtt megható szavakban emlékezvén meg Rudolf trónörökös haláláról s az E. K. Tanácsnak ezzel kapcsolatban tett intézkedéseiről. Azután jelezte a tárgyalandó törvényjavaslatok fontosságát, kiemelvén ezek között különösen a házassági jogról szóló törvényjavaslatot, mint a mely bizonyára nemcsak egyházunkat érdeklí, de ezen kívül is sokaknak figyelmét magára fogja vonni s általános birálat tárgya lehet. Végül előadta, hogy Dániel Gábor főgondnokunk hivatalos elfoglaltatásai, Dr. Berde Áron másik főgondnokunk betegsége miatt nem vehetnek részt a főtanácsai gyűlésen, mihez képest a világi elnökségre Kőváry László ur, kolozsvári főtanodánk felügyelő gondnoka kéretett fel.

A gyűlésre a vidékről aránylag kevesen jelentek meg. Ugy látzik, hogy a rendkívüli főtanácsok tartása egyházunkban nem czélszerű. Sajnosan nélkülöztünk különösen jogászaink közül többeket, a kiknek jelenlétére épen a tárgyak természeténél fogva nagy szükségünk lett volna; de a kik hivatali állásuknál fogva ily időben nem szakithattak magoknak időt a megjelenésre.

Mindamellet, hogy a házassági törv. javaslat, melyet Kőváry Mihály ügyvéd és egyházi tanácsosafia nagy gonddal állított össze, először a Főpapi szék és a Kolozsdobokaköri alpapi szék birái együttes ülésében, azután az egyházkörök véleményének bekérésével másodsor is bizottságilag letárgyaltatott, nem csekély munkát adott a főtanácsnak is. Sőt miután egy fegyelmi ügy és két felebbezett váloper is egy ülést egészen elfoglalt, a belső emberek választásáról és felelősségéről szóló törvényjavaslatok ez úttal is leszorultak a napi rendről.

A törvény összesen 259. §-ból áll s három részre van osztva, melyek közül I. a házasság megkötéséről nyolcz fejezetet, II. a házassági kötelék megszűnéséről négy fejezetet, III. a házasság kötelék érvénytelenítése és felbontása körüli eljárásról nyolcz cim alatt 16 fejezetet foglal magában.

A házasság megkötéséről szóló rész teljesen az eddigi törvényes gyakorlatra van fektetve. Abban valamely új elv nem nyert alkalmazást, csak az elháríthatatlan akadályok között határozottan kifejeztetett, hogy az egyenes ágbeli rokonok és ugyanezen ágbeli sógorokon kívül az első ízbeli oldalrokonok vagyis testvérek sem köthetnek egymással királyi fölmentvény mellett se házasságot. Továbbá a menyiben vasárnapokon és ünnepnapokon az egybeesetés régi egyházi törvényeink szerint tiltva volt, az újabb időben azonban a püspök felhatalmazást nyert a főtanácstól arra, hogy esetről-esetre erre kivételesen engedélyt adhasson, ez az engedély most kiterjesztett oda, hogy azt a püspök a helyi körölményekhez képest egyes ekklesiákban az illető lelkésznek általánosan is megadhassa. Az anyakönyvezéssel kapcsolatban egy figyelemreméltó intézkedés van téve e részben, mely szerint ha az egybekötött felek nem ugyanazon egyházközségnek a tagjai, vagy különböző vallásuak, az egybekötést az eskető illetve anyakönyvező lelkész a házasságra lépett másik fél lelkészével is tudatja, a keresztelési anyakönyvbe leendő feljegyzés végett. Ez intézkedés egészen új, de kívánt eredménye különösen a vegyes házasságoknál csak úgy lesz, ha az más egyházak által is figyelemre méltattatik, s kölcsönössé tétetik. Mert a mi lelkészeink vegyes házasságok esetében hiába fogják átírni az általuk végzett egybekötést az illető más vallásu lelkésznek, ha ez saját egyházi hatósága által nem lesz oda utasítva, hogy azt az illető keresztelési anyakönyvbe bejegyezze s egyszersmind nem köteleztetnek hasonló eljárásra, szemben a többi s a mi egyházunkkal is. Mi mindenesetre életbe léptetjük ez intézkedést s igen örvendénénk, ha az követésre találna a többi egyházakban is. Sőt annyira fontosnak tartjuk, hogy helyén látnók, ha ezzel az 1868. évi LIII. t.-cz. 11. §-e kibővítették, s így országos törvénynyé tétetnék.

A második részben, mely a házasság megszűnéséről szól, a házassági felbontási okok közé fel van véve az örültség is, mely egyházunkban eddig nem szolgált a válásra jogczimül. Épen ezért e pont ugy a törvényjavaslatot előkészítő bizottságokban, mint a főtanácson a legérdekesebb vitatkozásra adott alkalmat. A kik az örültséget a válásra jogczimül felvenni ellenezték, álláspontjuk mellett igen szépen érveltek, avval az alapelvvel, hogy a házasság megkötése után kifejelett semminemü természeti fogyatkozás vagy csapás, következőleg az örültség sem szolgálhat válási okul, ha ennek már az egybekelést megelőzőleg megléte be nem bizonyítható. Azok pedig, a kik a válásra ez új jogczimet is elfogadni javasolták, a mellett főleg az-zal érveltek, hogy az örültség, ha az gyógyíthatlan, egyenlő a halállal. Az örült ember a társadalomra nézve már olyan, mintha meg volna halva. S miután a törvény elég szigorú feltételekhez köti e jogczimnek a válásra leendő érvényesítését, t. i. valamely országos intézetben eszközölt három évi megfigyelés alapján az intézeti orvosok által kell igazoltatni annak, hogy csakugyan gyógyíthatatlan elmebetegség esete forog fenn — ebben az ellennézetük is elég biztosítékot találtak arra nézve, hogy ez ok is elfogadtassék jogczimül a válásra; a mint hogy tényleg el is fogadtatott.

Legterjedelmesebb a törvénynek harmadik része: a házassági kötelék érvénytelenítése és felbontása körüli eljárásról. Mindamellett, hogy ez a rész már az 1881-ki főtanácson tételes törvénybe foglaltatott, lényeges változásokon ment keresztül, a mire a gyakorlat közben felmerült hiányok s a válóügyek körül minél szabályosabb eljárásra való törekvés szolgáltak okul. E változtatások közül első helyen megemlítjük a harmad bíróság szervezését. Megvolt ez ugyan eddig is az egyházi főtanácsban. De ennek tagjainak száma nem lévén meghatározva s egy részről nem is lévén ismeretes sem a törvénnyel magával, sem a perrendtartással, egyszerűen a szavazásra voltak utalva, a melynél minden további gondolkozás nélkül vagy az előadóra vagy egyik s másik felszólalóra támaszkodtak, nem lévén kizárva az se, hogy mint egyházi tanácsos esetleg hozzá ne szóljon az ügysző olyan is, a ki ugyanazon ügyben az alsó bíróságoknál már döntőleg befolyt vagy éppen képviselője volt a felebbező félnek. Ezen visszás helyzeten s az ebből nem egyszer kifejlett kellemetlenségeken a jelen törvény az által segített, hogy a főtanács a harmad bíróságot jövőre egy e végre kiküldött bizottság által fogja gyakorolni, mely a főgondnok elnöklete alatt 9 tagból fog állani, melyet fele részben egyházi, fele részben világi egyházi tanácsosokból mindannyiszor a főtanács egy évre választ meg, s így szükség esetében a harmad bíróság is tarthat rendkívüli üléseket is.

Az 1881-ik évi perrendtartás a vonatkozó országos törvény azon intézkedésére támaszkodván, mely szerint vegyes vallású válóperek, ha azok az illetékes alperesi bíróságok által elláttattak, hivatalból áttétetnek a felperes illetékes bíróságához, ezekre nézve olyképpen szabályozta volt az eljárást, hogy ha a vegyes vallású válóper nem egyházunkba hezdődik, tehát a per az alperes bíróságánál már letárgyalatott s az összes ügyiratok áttétettek, az idegen vallású ellenfél nem hivandó be a perbe, hanem a felperesre nézve az áttett periratok alapján mondassék ki az ítélet. S ezt az álláspontot, bár nem egyszer megtámadtatásnak volt kitéve, figyelemreméltó okokkal lehetne védelmezni. De a kérdést bonyolulttá tette az, hogy egyes püspökségek a róm. kath. egyházban nem mindig tették át hivatalból az ily vegyes vallású válópereket; sőt egy részük az újabb időben azzal a fogással kezdett élni, hogy tárgyalás nélkül elutasította az unitárius felperest keresetével. S miután a m. kir. Curia egy döntvényében kimondotta, hogy az ily elutasítás is olybá veendő, mint a kath. alperesre nézve hozott ítélet, a mi egyházunk se tagadta meg a felperes folyamodása ügyében ítéletet mondani, egy ideig ez esetben is az alperes kihallgatása nélkül, a mire nézve azonban a főtanács 1885-ben 60 számú határozatával oda módosította a perrendtartást, hogy oly esetekben, midőn a kath. püspöki szt. székek a keresetet még tárgyalásra se veszik fel, s egyszerűen elutasítják az unitárius felperest, az alperes is behivandó a perbe s ha nem jelenik meg, ügygondnokkal tárgyalandó le. A jelen törvényben már nem csak ez benne foglaltatik, hanem általában az áttett pereknél is mindig megidéztek az alperes is s ez csak oly esetekben lesz mel-

lözve, midőn az egyik fél a házassági kötelékből már kioldatván, a másik fél, a ki esetleg tán később tért át az unitárius vallásra, a felbontó ítéletnek a már lejárt per iratai alapján leendő kimondásáért folyomodik, egyházunk papiszékeihez. Ezzel, úgy hisszük, oly formát nyert perrendtartásunk, mely ellen többé nemcsak a szoros jog, de a méltányosság szempontjából se lehet kifogást emelni.

Lényeges változtatáson ment keresztül a perorvoslatokról való czim is, a mennyiben a perujítás egészen töröltetett, a felebbezés azonban kiszélesbítettett. Az 1881-dik évi perrendtartás szerint ugyan is csak érdemleges ítélet ellen s az ellen is csak abban az esetben lehetett a harmadbirósághoz felebbezni, ha az első és másod biróság ítélete ellentétes volt. Végzések ellen azonban, a melyekkel — például — a főpapszék az alpapi szék eljárását részben vagy egészben megsemmisítette, felebbezésnek nem volt helye. A felebbezett perek legnagyobb része ebbe az osztályba tartozott. A főtanács tehát, mint harmadbiróság egyszerűen rájuk olvasta a törvényt, elutasította. A mennyiben azonban ez eljárás által egyes kérdések inkább csak kikerültettek, mint megoldottak, a jelen törvényben gondoskodva lett arról is, hogy bizonyos esetekben, a midőn t. i. az eljárás tovább folytatása — ugyszólva — megreked s a fél érdemleges ítélet nélkül nem tudja mihez kezdjen, a végzések ellen is lehessen a harmadbirósághoz felebbezni.

A törvény életbeléptetése és végrehajtása természetesen az E. K. Tanácsra bízott, a mely már munkába vette annak kinyomtatását, hogy az egyházköröknek kiküldhesse, a mit rövid időn követni fog az életbeléptetés.

Ezekben kívántuk megismertetni, a rendkívüli főtanács munkálkodását. A mi a tárgyalások rendjén a vitatkozások közben elejtett élesebb, olykor tán indokolatlan nyilatkozatokat is illeti, azokról nem szólunk. E tekintetben magunkévá tesszük püspökünknek a gyűlést bezáró beszédében tett ama főpásztori tanácsát, hogy a kapott és osztogatott sebeket fedje el és gyógyítsa meg, az igaz unitárius keresztényi atyafiságos szeretet; mert ha a törvény szigorításával nehezebbé is lesz a válóperek kezelése, ebben semmi hátrány nem lesz. De ha épen a válóperek miatt hasonolnánk meg egymás között, ennek aztán igazán szomorú következményei lennének. Erről különben szó sem lehet. Nem most kezdtük mi az alkotmányos életet ismerni. Abban nőtt fel és izmosodott meg egyházunk.

Végül megemlítjük még, hogy a főtanácsi gyűlés első napján a kolozsvári egyházi tanácsosok által rendezve egy társas ebéd volt, melyet vidámság és szellemes pohárköszöntések sora fűszerezett meg. A viszontlátásig a jövő főtanácson.

Egy jelenvolt.

A PROTESTÁNS IRODALMI TÁRSASÁG MART. 24-KI KÖZGYÜLÉSE.

Végre tehát szervezkedett s ezzel a megalakulás utolsó processeszán is keresztül esett a prot. irod. társaság. A mart. 24-ki közgyűlést, melyen e szervezkedés megtörtént, a prot. egyh. lapok általában örömmel üdvözölték. Részünkről sem kívánunk elmaradni az üdvözlettel. Mert mi nagyra becsülünk minden oly intézményt, mely a közművelődés s főleg a vallás-erkölcsi élet előmozdítására van hivatva, viselje az a Szt. István vagy Gusztáv Adolf, a Luther vagy Kálvin, a Socinus vagy Dávid Ferencz nevét. A név végre sem lényeges. A fődolog az, hogy ez is, az is csakugyan a közművelődésnek szolgáljon s hasznára, nem pedig kárára legyen az emberiségnek, mely hasonlóan az Isten minden alkotásához folytonos fejlődésre van hivatva. Nem kételkedünk benne, hogy a prot. irod. társaság e tekintetben nem fog, legalább nem akar utolsó tényező lenni.

De a midőn ezzel a társaság megalakulása iránti örömünknek mi is kifejezést adnánk, lehetetlen néhány megjegyzést nem tennünk, ha csak a történeti igazság kedvéért is, arra az eljárásra, melyet a mart. 24-ki közgyűlés velünk, illetve az unitáriusokkal szemben elkövetett. A diplomatiát ez eljárástól megtagadni teljességgel nem lehet. De hogy az evangéliumszerű s akár keresztényi, akár keresztényi lett volna, azt ugyan soha senkivel elhithetni nem fogja még a legnagyobb exegeta se.

Mindamellett, hogy a társaság megalakítása iránt megindult mozgalom, annak fejlődése, a kebelében támadt meghasonlás s az ebből kifejlett válság körülményesen ismerve van e folyóirat t. olvasói előtt is, fennebbi állításunk igazolására szükségesnek tartjuk azokat még egyszer röviden összegezni.

Még az 1887-dik év február havában a protestáns püspökök és főgondnokok együttesen egy felhívást bocsátottak ki egy magyar prot. irod. társaság megalakítására, közölvén ugyanakkor az alapszabály tervezetét is. A felhívás már kétségtelenné tette azt, hogy a tervezett társaságot a magyarországi három protestáns egyház tagjai egymással kezét fogva akarják létre hozni. Ez alapon indult meg a tagok gyűjtése. Természetesen unitáriusok is jelentkeztek. Nem is volt ez ellen jó ideig senkinek semmi kifogása.

A tagok száma szépen gyarapodott, az alap gyűlt, közeledett a megalakulás ideje. E testvéries és egyértelmű munkálkodás közben azonban egyszer csak megkondult a debreczeni vészharang, zugva,